

dr. sc. Šahim Kahrmanović
Šejla Kadribašić

EDUKATIVNI POTENCIJAL SUPKULTURA MLADIH

Sažetak

Nedostatak šireg interesovanja akademske zajednice za proučavanje nastanka sociologije supkultura i njenih učinaka u vremenu globalizacijskih procesa, manifestira se naglašenom progresijom tekstova koji se bave tematiziranjem uglavnom njihovih negativnih učinaka, koji su predmet proučavanja socijalne pedagogije i socijalnog rada. Budući da se smatraju sociološkim konstruktom mlađih generacija, često se dešava da su mladi bolji poznavatelji supkultura od odraslih. S tim u vezi, nametnula se potreba osvjetljavanja ovog fenomena iz ugla sociološke i pedagoške misli. Cilj rada je da pokuša predstaviti pozitivne učinke supkultura mladih, čijim se aktivizmom protiv nasilja na Roskilde festivalu u Danskoj, rodila ideja o projektu „Žive biblioteke“ kao jednog od pozitivnijih primjera promocije interkulturalnosti i upoznavanja Drugosti (engl. Otherness) u najširem smislu. Ovaj projekat nudi mikrosliku odnosa s Drugim, koji na konkretan i jednostavan način pokazuje proces učenja za interkulturalizam. Naredni organizatori na Sziget festivalu u Budimpešti su ukazali da metodologija „Žive biblioteke“ može da predstavlja univerzalan primjer procesa interkulturalnog učenja. Od početne ideje aktivnog suočavanja protiv nasilja, tokom vremena se ova ideja proširila na širok dijapazon pitanja koja zaokupljaju mlade generacije. Vremenom je ideja realizirana u projekat, gdje se pokazalo da projekat „Živa biblioteka“ kroz svoju praksu nudi upoznavanje svih onih koji su „drugi“ i „drugačiji“, smanjuje predrasude, razvija kritičko mišljenje, te stvara osjećaj pripadnosti društveno angažiranoj grupi, koja „podriva“ vladajući mainstream. Možemo uvidjeti da su supkulture mladih moćan postmodernistički instrumentarij procesa kreativnog učenja, pri kojem se proces učenja dešava uporedo sa razvojem osjećanja pripadnosti kao razvojnim stupnjem formiranja identiteta tokom perioda adolescencije.

Ključne riječi: supkultura, adolescencija, Drugost, interkulturalno učenje, „Živa biblioteka“.

Pristup problemu

„Šta god da je obrazovanje, ono treba da od vas napravi jedinstvenu individuu, ne konformistu; da vam omogući da razvijete originalan duh, spreman za velike izazove, da pronađete vrednosti koje će vas voditi kroz život, da budete bogati duhom, da verujete u ono što radite, gde god i s kim god da ste, treba da vas nauči šta je važno, kako da živite i kako da umrete.“

(John Taylor Gatto)

Galimberti (2013) navodi da će *različitost* biti teritorij u kojem će se odgajati mladi i u kojem će se odvijati dozrijevanje njihovih etičkih odluka. Upravo to mjesto „različitosti“ o kojem govori ovaj autor otvara problematiku savremenih shvatanja, odnosno pristupa

pojmovnom određenju Drugih/Drugog/Drugosti (eng. Otherness) i shodno tome, promišljanja o adolescentima kao „osobama sa margine“ (Lewin, 1939: 869). Drugost nastaje kao rezultat diskurzivnog procesa kojim dominantna grupa (koja „proizvodi“ normu) sa pozicije moći, putem distanciranja i isključivanja, vrši diskriminaciju prema onima koji joj ne pripadaju („manjinski identiteti“).

Obrazovni sistem je moćan instrument, pomoću kojeg se može konstruisati ili dekonstruirati "Drugost" na sljedeće načine: kroz školsko okruženje, školsku klimu, društvene interakcije nastavnika i učenika u školi i izvan škole, kroz procese učenja, odnose između učenika i učitelja, sadržaje udžbenika, upotrebu jezika i sl. S tim u vezi, pažnju pedagoga i psihologa danas sve više zaokuplja problematika skrivenog ili implicitnog kurikulumu.

U antropološkom smislu, socijalne uloge predstavljaju primat u odnosu na percepciju Drugog u njegovoj realnoj i individualnoj određenosti, gdje se usljed premještanja težišta na kolektivnu svijest kao kulturološki kod poimanja nositelja društvene uloge, pokušavaju stvoriti društveno prihvatljivi obrasci ponašanja i djelovanja u društvu. Preinačavanje onoga što za nas znači *blisko/naše/vlastito* sada se transformira u nešto što zovemo *tuđe/različito/strano*. Koncept Drugog je prvi upotrijebio filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), označavajući ga fundamentalnim dijelom samosvijesti. Sigmund Freud (1856-1939) i Jacques Marie Émile Lacan (1901-1981) su u psihoanalizi koristili ovaj termin za formulisanje teorija o samosvijesti. Danas se najčešće koristi u politici identiteta, feminističkoj umjetnosti i postkolonijalnom diskursu.

Često citirana formulacija da se „ženom ne rađa, već se ženom postaje“, francuske filozofkinje i feministkinje Simone de Beauvoir u knjizi „*Drugi spol*“ (1949) (franc. „*Le Deuxième Sexe*“), predstavlja temeljni pokušaj razdvajanja pojmova pola i roda, gdje autorica nastoji dokazati da je ženska priroda, u stvari, određeni društveni konstrukt. Ovim se problematizira pitanja identiteta, koje je u tijesnoj vezi sa našom predstavom o „Drugima“. Naime, sociolozi naglašavaju razlikovanje društvenih identiteta od onoga što se tradicionalno podrazumijeva pod terminom identitet kao konstruktom svjesnosti o sebi izravno povezanim sa osobnim karakteristikama i karakteristikama okruženja (Burušić, 2003). Slijedom toga, nalaže se potreba razmatranja supkultura u okviru postmodernističkih teorija, budući da i supkulture stoje u opreci i nastoje da dekonstruišu dominantnu kulturu i sve ono što se smatra normom u pogledu načina života, mišljenja i djelovanja. Georg Simmel je 1908. godine najavio značaj pojma društvene uloge, stavljajući težište na promišljanje o odgoju prvenstveno kao sociološkoj pojavi. Tako se o društvu nastoji misliti kao o „ustroju normi ponašanja, pri čemu se određene jednoobraznost, pravilnosti djelovanja stalno označuju kao normativne i obavezujuće“ (Böhm, 2012: 147).

Poznato je da se socijalizacija u najširem smislu definiše kao proces putem kojeg ljudi usvajaju određene normativne stavove i vrijednosti pripadajuće kulture i ponašanja koja se smatraju prikladnima za pojedince, odnosno članove tog društva (Raboteg-Šarić, 1997). Ovaj kompleksni proces „inicijacije“ adolescenata u svijet odraslih, inspirativan je za sve koji se bave problematikom svijeta adolescenata. Supkulture su se u tom smislu značajnije počele ispitivati nakon naglih društvenih promjena, koje su sa sobom donosile i promijenjene društvene norme i „podrivanje“ dotadašnjeg sistema vrijednosti. Stoga, nalaže se potreba osvjetljavanja ovog društvenog fenomena, koji u sebi nosi određeni ambivalentni potencijal, u zavisnosti kako mu i na koji način prilazimo u istraživanju i objašnjavanju njegovih kasnijih učinaka. U kontekstu

promišljanja o interkulturalnoj pedagogiji, nas zanima supkulturni potencijal prijenosa zajedničkih vrijednosti između mladih u formi *društvenog aktivizma* i *senzibilizacije za Drugog*. Također, osvrnućemo se na projekat „Žive biblioteke“ kao pozitivnog primjera kako se na kreativan i efikasan način može provoditi interkulturalna praksa. Sociologija sadržaja odgoja i obrazovanja je dokazala da postoji direktna veza između izbora onoga što se uči i društvenog miljea, odnosno društvenih razloga, tako da su obrazovne tendencije u rukama onih koji imaju moć i svjedoci smo da se u nekim zemljama izrađuju i posebni kriteriji za ono što treba da tvori školski kurikulum, odnosno šta je to što je „dobro/poželjno“ znanje, a šta ono što je „opasno/loše“ znanje. Zato ne iznenađuje da su upravo supkulture postale „najjači“ alat i strategija „opasnog učenja“ u onim društvenim sistemima, pomoću kojih se represivno vrši uspostava moći i uticaja putem odgojno-obrazovnih sadržaja.

Teorijski pristup određenju supkultura

Unutar društvenih nauka, posebno sociologije, pojam i koncept supkulture se koristi veoma široko. Pored toga, veoma malo je slaganja oko definisanja samog pojma. Ovakav nedostatak konceptualnog razumijevanja proteže se i na nedostatak sveobuhvatne tipologije različitih supkultura. Mnogi istraživači supkultura manje su zabrinuti za precizno određenje granica i pojma supkulture u odnosu na korištenje postavki i temeljnih odrednica supkulture u kreiranju ili redizajniranju novih koncepata.

Postoji mnogo rasprava o teorijskim vrijednostima supkulture kao koncepta, ali koncenzusa oko jedinstvene definicije supkulture nema. Neki naučnici tvrde da je pojam supkulture postao sveobuhvatan pojam, ali je izgubio svoju analitičku korisnost (Bennet, 2000; Chaney, 1996) ili da je jednostavno preširok, prevaziđen ili jednostavno zastario. Drugi teoretičari i istraživači (Gelder, 2005; Moore, 2009; Williams, 2006) su mišljenja da je pojam supkulture i dalje relevantan i aktuelan (Williams, 2011).

Uprkos ovim debatama, supkulture su zastupljene u literaturi, a Johnston i Snow (1998) navode pet elemenata koji bi se trebali uzeti u obzir kada se razmatra koncept supkulture. To su autonomnost u odnosu na širu kulturu, što uključuje određene vrijednosti i ponašajne norme, zatim distinkcija u odnosu na širu kulturu u smislu što podrazumijeva određeni stil, ponašanje, obilježja. Treći elemenat se odnosi na distinkciju supkultura u odnosu na skup vjerovanja, interesa i vrijednosti koje se koriste u supkulturalnoj interakciji, a četvrti karakteriše zajednička sudbina ili dilema koja proizilazi iz njene pozicije u većoj društvenoj strukturi. Poslednji elemenat se odnosi na uzrokovanu interakciju i veze unutar supkulture i između supkulture i šire društvene strukture (Johnston & Snow, 1998: 400). Hodkinson identifikuje četiri indikatora supkulture, a to su: konzistentna profiliranost, identitet, posvećenost i autonomnost (Hodkinson, 2002: 30).

Na osnovu ovih, ali i drugih objašnjenja, mogli bismo identifikovati tri generalna faktora koja supkulturu razlikuju od većeg društva ili drugih grupa, a to su: stil, vrijednosti, obrazac ponašanja. Oksfordski riječnik supkulturu definiše kao grupu ljudi unutar veće kulture koja najčešće ima interese ili vjerovanja različita u odnosu na veću kulturu i ovako se ovaj pojam najčešće definiše kako u školskim udžbenicima, tako i u drugoj literaturi.

Teorijsko razumijevanje i metodološki pristup u poimanju supkulture vuče korijene iz dvije različite tradicije - Čikaške sociološke škole i Centra za savremene kulturološke studije

univerziteta u Birmingemu., kasnije nazvanog Birmingemska škola. Iako različiti, oba pristupa baštine značajne efekte na proučavanje supkultura danas.

Odsjek za sociologiju na prostoru Sjeverne Amerike pokrenut je na Univerzitetu u Čikagu 1892. godine, gdje je začet i mikrointerakcionizam kao prvi originalni profilisani sociološki pristup u Americi, koji uključuje simbolički interakcionizam, etnometodologiju i pragmatizam. Ova škola je metodološki poznata po naprednom i „prirodnom“ načinu posmatranja i proučavanja društvenog života u stvarnom okruženju. Proučavanje supkultura je razvijano uporedo sa etnografskim metodama. Fokus interesovanja ove škole jeste ekspanzija velikih gradova poput Čikaga, posebno život na marginama društva mladih imigranata, što uključuje proučavanja supkultura, posebno onih devijantnih.

Drugačiji pristup proučavanja supkultura pojavio se u Engleskoj na Univerzitetu u Birmingemu, tačnije u okviru Centra za savremene kulturološke studije osnovanom 1964. godine. Zasnovan na korijenima simboličkog interakcionizma, ovaj program je uspostavio novi interdisciplinarni pristup, fokusiran na razumijevanje i međupovezanost između kulture i politike. Nadalje, istraživači ove škole su bili zabrinuti za radničku klasu i supkulture mladih koje su stasale kao rezultat ekonomskog razvoja tog vremena. Supkultura se konceptualizira kao oblik izbora izražen kroz stil. To ne treba da znači da se supkultura ne posmatra kao rezultat šire dinamike i strukture društva, već ona uključuje i pojavu konzumerizma, restrukturiranje urbanog i napredak tehnologije i medija (Williams, 2011). Teoretičari ove škole konceptualiziraju supkulture i njihov kontekst kao protivljenje dominantnoj klasi što se može interpretirati kao klasna borba. Nastanak i rad pomenutih fundamentalnih pravaca koji tematiziraju supkulture doveo je do pojave mnogih drugih pristupa, a danas su najaktuelniji: Mančesterska škola, postsupkulturni pristup i simbolički interakcionizam.

Supkulture mladih se najprije počinju proučavati u pomenutoj Čikaškoj školi, posebno njeni devijantni oblici, a zatim pojavom koncepta kontrakulture i nastankom i razvojem Birmingemske škole. One su nastajale kao rezultat generacijskih konflikata unutar porodica, posebno radničkih. Danas je interes za proučavanjem supkultura mladih sve jači, posebno da bi se bolje razumjelo kolektivno ponašanje mladih osoba.

U proučavanju supkultura mladih najviše pažnje se posvećuje njenoj organizaciji, stilu koji uključuje način odijevanja, sleng, frizuru, korištenje tetovaža i pirsinga. Taj stil se često koristi kao vid otpora prema svijetu odraslih i dominantnoj kulturi. Posmatrajući supkulture mladih, ne smijemo zaboraviti koncept njene autentičnosti i identiteta i njihovu vezu (uticaj) sa svakim pojedinim pripadnikom supkulture. Ovdje se misli na društveni identitet gdje se mlada osoba identificira kao član grupe i lični identitet koji pojedinci koriste da sebe označe kao jedinstvenu osobu odvojenu i od ostalih članova grupe. Supkulture mladih su brojne. Obzirom da je jedan od najvažnijih medija putem kojim mladi mogu izraziti svoje stavove o društvu i kroz koji se identifikuju jeste muzika, tako su supkulture nastajale u odnosu na muzički pravac. Najaktuelnije među njima su: pank pokret, heavy metal supkultura, šminkeri, emo supkultura, rave supkultura i dr. Ta klupska supkultura mladih, “neo-tribes” koncept i sama scena na kojoj gravitiraju supkulture mladih su glavni društveni, kulturološki osnov i prostor koji je zajednički za sva ozbiljnija proučavanja ovog fenomena.

Adolescencija kao period traganja za identitetom

Pedagozi i psiholozi često navode da je za rad sa adolescentima primarno potrebno osvijestiti i tematizirati ciljeve koje oni sebi postavljaju, načine na koji doživljavaju svijet oko sebe i svoju okolinu, te načine na koji prakticiraju komunikaciju sa okolinom. Značaj socijalne pedagogije se manifestuje u tome što je osvijetlila značaj omladinskih supkultura kao zajednice u kojoj adolescenti imaju potrebu da se ostvare kao društveno osvijestene i korisne individue, koje doprinose lokalnoj zajednici. Da bismo mogli govoriti o značaju supkultura za mlade i njenih edukativnih potencijala, trebamo razlikovati pojmove: *kultura*, *dominantna kultura*, *supkultura*, *kontrakultura* i *alternativna kultura*. U kontekstu našeg rada, bitno je naglasiti da je kultura specifičan način života određene grupe ljudi/društva, unaprijed zadani obrasci ponašanja (implicitni i eksplicitni), kojima se vrši „inicijalni prijelaz“ u svijet odraslih, svijet kolektiva kao pripadnosti diskursnoj zajednici koja ima isti semantički i istorijski prostor u kojem sadržava zajednički sustav mjerila za uočavanje, vjerovanje, djelovanje i evaluaciju (Nostrand, 1989). Prema Smolík (2013) kulturom smo na taj način označili integrisanu i interno povezanu grupu ili niz ideja, akcije i obrasce ponašanja, koji konstantno proizvode materijalne i duhovne vrijednosti koje tvore civilizacijska postignuća. Dominantna kultura bi bila ona koja je najviše zastupljena u datom vremenu i prostoru, kontrakultura je ona koja stoji u potpunoj opreci dominantnoj, a alternativna nudi mogućnost izbora. Supkultura je specifičnija od svih nabrojanih, jer ona ima svoja posebna pravila, norme ponašanja i vrijednosti, koje se razlikuju od glavne društvene struje - dominantne kulture.

Adolescenti nastoje da ih se „doživi“ i shvati upravo unutar omladinskih supkultura, koje im pružaju afirmativan referentni okvir u kojem se mogu kreativno i društveno korisno izraziti. Iako se o njima počelo češće raspravljati u zadnje vrijeme, jer se pogotovo u postkomunističkim zemljama unutar njih proizvodio svojevrtni bunt i otpor onom što se nastoji prikazati kao „normalan život“, omladinske supkulture zato imaju i negativne aspekte tog otpora, koji su češće zaokupljali interes naučnika i istraživača.

Podsjetimo se da je Maria Montessori minuciozno i detaljno ispitivala period adolescencije, gotovo usamljena među svim drugim edukatorima, koja je ovaj period nazivala „periodom velike ranjivosti“, periodom samoizgradnje, gdje se uporedo prepliću samosvjesnost i introvertnost sa pojačanom potrebom da se negdje pripada i bude koristan član društva odraslih (Lillard, 2012: 177). Prema Montessori, ta se psihološka osobina naziva apstraktnim društvenim osjećajem za ljudsku vrstu, usljed koje adolescent teži da razume ljudsko ponašanje u svetu kao celini, uključujući prošlost (šire: Lillard, 2012). Upravo je period adolescencije veoma bitan za sve edukatore koji se bave problematikom interkulturalnog odgoja i obrazovanja, budući da se interkulturalna kompetencija dovodi u vezu sa identitetom, jer je izgradnja identiteta povezana s procesima identifikacije s teritorijalno, etnički i kulturalno definiranom zajednicom (Nešković, 2013). Na taj način, senzibiliziranost na razlike između nas postaje dio samosvijesti i poštovanja Drugih, a manifestuje se kritičkim pristupom i osviještenosti da je zajednica u kojoj živimo dio jedne multikulturalne pozadine.

Usljed tog kompleksnog traženja i formiranja identiteta, adolescenti eksperimentiraju s različitim „ulogama odraslih“ kako bi pronašli sebe. Prema Romstein (2010), identitet implicira sličnost prema zajedničkim karakteristikama određene grupe ljudi, što je za supkulture mladih veoma bitna činjenica. Drugim riječima, dominantna socijalna ideologija ima moć da konstruiše

identitet, tako da adolescenti grade svoj identitet u sprezi između sopstvenog doživljaja društva i okoline i povratnih informacija drugih ljudi prema njima.

Sposobnost da pogledate stvari na drugi način, da ste u stanju napraviti iskorak iz perspektive dominantnog diskursa iz kojeg se odlučuje o tome na koji način ćemo subjektivirati Drugog, treba da bude početni iskorak u edukaciji adolescenata koji imaju potrebu da se društveno organizuju i preispitaju svoje i „tuđe/odraslo“ mjesto u svijetu kao cjelini, referirajući se i na prošlost. Tako bismo ovaj period mogli osvijestiti kao periodom traženja i stvaranja društveno osviještene individue, koja istražuje, kritički promatra i radi na podizanju kvalitete života i društva u kojem se taj život odvija. Ovim pokušavamo da damo teorijski doprinos kvalitetnijoj inkluziji, koja je svojevrsni „mainstreaming“, posmatrana u lingvističko-semantičkom pristupu kao aktivna participacija i sudjelovanje u socijalnim tekovinama (Romstein, 2010: 85). S druge strane, značajno ishodište procesa emocionalnog učenja (Goleman, 1998) u kontekstu svakog promišljanja o edukaciji adolescenata, predstavljala bi *empatija i održavanje odnosa*. Smatramo da se unutar supkultura može znatno doprinijeti poboljšavanju kvaliteta života adolescenata.

Interkulturalni odgoj u praksi –Projekat „Živa biblioteka“

Prema Piršl (2016), interkulturalni odgoj predstavlja sintezu posebnih i općih ciljeva intelektualnog, moralnog, etičkog i društvenog odgoja i obrazovanja i njegova temeljna karakteristika je *dijalog*. S tim u vezi, naglašavaju da je u praksi interkulturalnog odgoja i obrazovanja važno na koji se način sadržaji koji tematiziraju interkulturalizam u praksi prezentiraju i da li su oni u konstelaciji sa temeljnim načelima ljudskih prava, odgoja za mir i demokratije (ibidem, 2016). U Danskoj je 2000. godine u sklopu Roskilde festivala organizovana prva „Živa biblioteka“, čija se primarna intencija odnosila na razradu ideje omladinske nevladine organizacije „Stop nasilju“ (Kopenhagen). Da bi odali počast brutalno ubijenom zajedničkom prijatelju, Dany Abergel, Asma Mouna, Christoffer Erichsen, Thomas Bertelsen i Ronni Abergel su spojili svoja znanja i umijeća u ovom projektu, da bi imperativno djelovali na mlade da ih zaštite od vršnjačkog nasilja. Roskilde festival je bio odskočna daska da ovaj projekat i drugi prepoznaju i vrlo brzo se njegova ideja i metodologija prenose izvan granica Danske od strane Vijeća Evrope. Uspješna saradnja sa organizatorima Sziget festivala u Mađarskoj 2001. godine, pokazala je da se konceptualni okvir ideje „Žive biblioteke“ uspijeva integrisati različitim sadržajima i time iznova dobijati na svom krajnjem cilju - razvoju interkulturalne osjetljivosti, jačanje socijalne kohezije i razvijanju svijesti o ljudskim pravima. Od 2002. godine metodologija „Žive biblioteke“ postaje integralni dio programa za mlade Vijeća Evrope u okviru programa učenja o ljudskim pravima. Pokretači prve „Žive biblioteke“ su 2008. godine u Roskildeu osnovali Organizaciju „Ljudska biblioteka“ (više na www.humanlibrary.org), koja predstavlja krovni globalni forum za sve potencijalne organizatore „Živih biblioteka“ u svijetu. Njen glavni cilj je promocija interkulturalnih praksi i jačanje socijalne inkluzije u društvu. Ono što izdvaja „Živu biblioteku“ od mnogih drugih pristupa interkulturalizmu, jeste spoznaja o tome da je *dijalog/odnos* temelj svake interkulturalne aktivnosti, odnosno da nositelji različitih kultura moraju biti „ne jedni pored drugih, nego biti s Drugima“. U „Živoj biblioteci“ knjige su ljudi, koji su zbog svoje pripadnosti „manjinskim identitetima“, na neki način diskriminirani i ugrožena su im osnovna ljudska

prava. Kao korisnik „Žive biblioteke“ imate mogućnost da komunicirate sa knjigom (osobom) koja vas zanima i da s njim/njom postanete empatični.

Značaj koji se ogleda u uočavanju „malih priča“ koje premoštavaju granice i edukuju za promjenu, na taj način isijavajući jednu univerzalnu pouku, značajan je impuls za nove prakse interkulturalnog učenja, koje se što češće i inovativnije treba provoditi i to posebno u malim sredinama i zajednicama, koje i dalje nastoje sačuvati neke tradicionalne, često konzervativne i nazadne norme i prakse ponašanja prema Drugima. Iako možemo konstatovati i neke „nedorečenosti“ ovakvog vida edukacije, koji se najviše ogledaju u kratkoročnim ciljevima uspostavljanja razumijevanja između nas/Drugih, te kako neki stručnjaci (Žižek, 2009) navode da li se u tom slučaju možemo poistovijetiti/imati empatiju/razumjeti i naciste, pedofile, serijske ubojice, itd., u tom smislu ovakva interkulturalna praksa ne bi polučila određeni rezultat. Kao što je za razvoj interkulturalnog učenja u formalnom obrazovanju bitno osmišljavati interkulturalne kurikule sa što više praktične i aktivne nastave, koja će animirati za aktivnu participaciju svih sudionika nastavnog procesa, tako se u svim vidovima neformalne edukacije nastoje osnažiti svi potrebni kadrovi i resursi njene realizacije. Ne smije se gubiti iz vida da „površni pristup interkulturalizmu nosi sa sobom gubitak identiteta ili apsolutizaciju posebnoga“ (Ninčević, 2009: 59).

Kako predlaže Ferro (1999) kao nužnost prijelaza sa multikulturalizma na interkulturalizam on vidi u potrebi stvaranja četiri puta: 1) stvoriti mjesto odgoja za odnose; 2) pozivati se na temelj prava da se bude čovjek i na prava čovjeka; 3) naučiti dovesti u sumnju vlastitu kulturu kojoj se pripada; 4) vjerovati u sposobnost ljudskog razuma da izgradi mostove među postojećim stvarnostima.

Treba pomenuti da projekat nema slučajno u svom nazivu riječ „biblioteka“. Bibliotekari se u umreženom društvu nastoje afirmisati kao nositelji profesije kojoj su ljudska prava i intelektualne slobode korisnika u središtu profesionalnih interesovanja, rušeći istovremeno i trajne stereotipe o bibliotekama, pokazujući da su biblioteke (između ostalog) i mjesta društvenog aktivizma i edukacije.

Umjesto zaključka

Edukativni rad sa mladima zahtijeva dobro poznavanje perioda adolescencije, puno strpljenja i empatije, zajedničko učenje sa mladima i neosuđivanje njihovih postupaka. Centar za istraživanje politike razvoja mladih (Sjedinjene Američke Države) navodi sedam razvojnih potreba adolescenata: *definiranje vlastitog identiteta i osamostaljivanje; nagli rast kreativnih potencijala; fizička aktivnost; društvena interakcija sa okolinom; jasno strukturiranje i jasno ograničavanje aktivnosti, definiranje aktivnosti sa jasnim ciljem i učešće u tim aktivnostima*. U nedostatku sveobuhvatnijih pozitivnih istraživanja problematike života mladih u cilju stvaranja kompleksnije i objektivnije slike o njihovim individualnostima, ali i vršnjačkim grupama, te supkultutama, autori su htjeli da osvijetle supkulture u kontekstu njihovih edukativnih potencijala (u našem slučaju riječ je o interkulturalnom učenju) koji se dešava u „zoni rizika/učenja“, u kojima supkulture djeluju, nudeći otklon od dominantnih priča i stereotipa vladajućeg mainstreama. S obzirom da se u naučnim krugovima interkulturalna kompetencija najčešće dovodi u vezu sa onim znanjima, vještinama, stavovima i osobinama, koje neko posjeduje u interakciji sa Drugim, željeli smo prikazati kako se projekti poput „Žive biblioteke“ mogu uspješno realizirati u praksi, gdje se ostvaruje direktan interkulturalni susret

i dijalog sa Drugima i gdje su učinci ostvarene komunikacije u direktnoj vezi sa mijenjanjem percepcije o drugoj osobi. Također, ovakvi projekti su veoma efikasni za razvijanje emocionalnih i socijalnih kompetencija kod adolescenata, bez kojih je teško ostvariti kvalitetan život u vremenu globalizacijskih procesa.

Literatura

1. Bennett, A. (2000). *Popular Music and Youth Culture: Music, Identity and Place*. London: Palgrave Macmillan.
2. Böhm, W. (2012). *Povijest pedagogije: od Platona do suvremenosti*. Sarajevo: Svjetlo riječi.
3. Burušić, J. (2003). Povezanost sastavnica identiteta, svjesnost o sebi i samomotrenja. *Psihologijske teme*, 12 (1), 23-32.
4. Chaney, D (1996). *Lifestyles*. Routledge Press.
5. Ferro, G. (1999). Europa: dal multiculturalismo all'intercultural. *La società*, 9, pp. 794-827.
6. Galimberti, U. (2013). *Neugodni gost: nihilizam i mladi*. Zenica: Bosansko narodno pozorište.
7. Gelder, K. D. (2005). The Field of Subcultural Studies. *The Subcultures Reader*, 2, pp.1-15. London and New York: Routledge.
8. Goleman, D. (1998). *Working with emotional intelligence*. New York: Bantam Books.
9. Hodgkinson, P. (2002). "Insider Research in the Study of Youth Cultures" . *Journal of Youth studies*, 8(2), pp. 131–149.
10. Johnston, H., David A. S. (1998). "Subcultures and the Emergence of the Estonian Nationalist Opposition 1945-1990." *Sociological Perspectives*, 41(3), pp. 473-497.
11. Lewin, K. (1939). Field theory and experiment in social psychology. Concepts and methods. *American Journal of Sociology*, 44, pp. 868 - 896.
12. Lillard, P. P. (2012). *Montesori danas. Sveobuhvatan pristup obrazovanju od rođenja do zrelosti*. Beograd: ProPolis books.
13. Moore, R. (2009). *Sells like Teen Spirit: Music, Youth Culture, and Social Crisis*. New York: NYU Press.
14. Nešković, D. (2013). Interkulturalni pomaci u multikulturalnom društvu. *Ekvilibrij-časopis studenata pedagogije*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na: URL: goo.gl/crBa3. Očitano 08.03.2018.
15. Ninčević, M. (2009). Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju: Drugi kao polazište. *Nova prisutnost*, 7 (1), 59-84.
16. Nostrand, H. (1989). Authentic texts and cultural authenticity: An editorial. *Modern Language Journal*, 73(1), 49-52. doi: 10.1111/j.1540-4781.1989.tb05310.x
17. Piršl, E. i sur.(2016). *Vodič za interkulturalno učenje*. Ljevak: Zagreb.
18. Raboteg-Šarić, Z. (1997). Socijalizacija djece i mladeži. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 6 (4-5), str. 30-31.
19. Romstein, K. (2010). Epistemološki pristup inkluziji. *Pedagogijska istraživanja*, 7(1), 84-94.
20. Smolík, J. (2013). Youth subcultures and social pedagogy. *Kultura-Społeczeństwo-Edukacja*. Poznan: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 4 (2) pp. 65-81.

21. Williams, J. (2006). 'Authentic Identities: Straightedge Subculture, Music, and the Internet.' *Journal of Contemporary Ethnography*, 35, pp. 173–200.
22. Williams, P. (2011). *Subcultural Theory: Traditions and Concepts*. Cambridge: Polity.
23. Žižek, S. (2009). *In Defense of Lost Causes*. London-New York: Verso.
24. <https://www.oxforddictionaries.com>

EDUCATIONAL POTENTIAL OF YOUTH SUBCULTURES

Summary

The lack of wider interest of the academic community to study the formation of sociology of subculture and its effects in a time of globalization processes, is manifested by the accentuated progression of texts dealing with the thematization mostly of their negative effects, which are the object of study of social pedagogy and social work. Because they are considered a sociological construct of younger generations, it often happens that young people are better acquainted with subcultures than adults. In this regard, the need to illuminate this phenomenon was imposed from the perspective of sociological and pedagogical thought. The aim of the paper is to try to present the positive effects of youth subcultures, whose activism against violence at the Roskilde Festival in Denmark gave rise to the idea of a "The Living Library" project as one of the more positive examples of promoting interculturalism and getting to know the Otherness. This project offers a micro-relationship with the Other, which in a concrete and simple way shows the process of learning for interculturalism. The following organizers at Sziget Festival in Budapest show that the methodology of "The Living Library" is a universal example of the process of intercultural learning. From the initial idea of active dealing with violence, the idea has expanded to a wide range of issues that engulf younger generations, so this practice offers the introduction of the Other and Others, reduces prejudice, develops critical thinking, and creates a sense of belonging to a socially engaged group that "undermines" dominating mainstream. We can see that youth subcultures are a powerful postmodern instrumentation of the creative learning process, in which the learning process takes place alongside the development of a sense of belonging as a developmental stage of identity formation during the adolescence period.

Keywords: subculture, adolescence, The Otherness, intercultural learning, "The Living Library"